

॥ दशरूपकाणि ॥

नाटकमथ प्रकरणम् भाणव्यायोगसमवकारडिमा। ईहामृगाङ्गवीथ्यःप्रहसनमिति रूपकाणि दश॥

(विश्वनाथकविराजस्य साहित्यदर्पणम्)

क्रमसंख्या	संज्ञा	इतिवृत्तम्	नायकः	अङ्कानां संख्या	रसः	विशिष्य ज्ञातव्याः
१	नाटकं	प्रसिद्धम् ख्यातवृत्तम्	दिव्यःकुलीनः धीरोदात्तः गुणवान्	५ तः १० पर्यन्तं स्यात्	शृङ्गारो वीरो वा	१ नायकोत्कर्ष एव स्थापनीयः। २ पञ्चसन्धियुक्तं स्यात्।
२	प्रकरणं	लौकिकं कविकल्पितं वास्यात्	धीरशान्तः ब्राह्मणो मन्त्रिः सार्थवाहको वा स्यात्	६	शृङ्गारः	
३	भाणम्	एकस्मिन्नहनि सम्भूतः कार्यः एव	विटः एव नायकः	१	शृङ्गारो वीरो वा	१ नायकप्रवृत्तिः धर्मार्थकामावासये न मोक्षाय २ चौर्यं द्यूतयोः सन्निवेशः। ३ विटचेट्यादीनां सान्निध्यम् । ४ नायिका भेदात् त्रिधा यथा शुद्धा धूर्ता मिश्रा चेति।
४	व्यायोगः	प्रसिद्धम्	धीरोदात्तः	१	शृङ्गारहास्ये (शान्तमृते कोऽपि रसः स्यात्)	
५	समवकारः	देवासुरस्मबन्धं प्रसिद्धमिति वृत्तम्	धीरोदात्तः। देवाः मानवाः अपि स्यात्।	३	वीरम्	
६	डिमः	प्रसिद्धम्		४	रौद्रम्	१ इन्द्रजाल-मायाजाल-युद्ध- क्रोधादीनां स्थानम्। २ देवयक्षादीनि षोडशकथापात्राणि स्यात्।
७	ईहामृगः	मिश्रम्		४	शृङ्गाराभासः	१ दश पताकानायकाः स्यात्। २ प्रतिनायकस्यापि स्थानमस्ति।
८	अङ्गः	प्रख्यातं कल्पितं वा स्यात्	साधारणो जनः	१	करुणम्	स्त्रीविलापप्राधानिकः।
९	वीथिः	कल्पितम्	कीदृशः अपि स्यात् (नियतव्यवस्था नास्ति)	१	शृङ्गारः	प्रश्नश्रवणानन्तरं तदुत्तरत्वेन नाट्यते यथा भाणे।
१०	प्रहसनम्	कल्पितं लौकिकं वा		१	हास्यम्	द्विविधम् - शुद्धं सङ्कीर्णं च

Prepared By – Sankaranarayanan.A, HSST(Sanskrit) Govt.Sanskrit HSSThrpunithura

Phone – 9744780455 E Mail – sankarjiodakara@gmail.com